

eszköz viszonyát? Egy-egy régió jelentős szereplői életükben önkörükben maradvá ideig-óráig formálhatják ugyan a környezetüket, de meddig terjedhetnek a kollektív emlékezetben ezek a helyi színek? Az alcímekben is jelzett, sokhivatású Kincs István élete tanulságaként sem lehet kikerülni a kínzó dilemmát: valóban az egyház papjainak kell megtalálniuk azokat a forrásokat, amelyek a hívek gondozásához és a Hivatal működéséhez szükségesek, avagy fordítva: a hívek adománya az egyházi tevékenység alapja?

Mi az Egyház (és igaz sáfárainak) feladata a 21. században: szolgálatni vagy szolgálni?

BUDA ATTILA

(*Akó Kiadó, Budapest, 2004, 237 oldal, ármegjelölés nélkül*)

**Zárt, bizalmas,
számozott II.
Irodalom-, sajtó- és
tájékoztatáspolitikai 1962–
1979 (Dokumentumok)**

Nagyon nehéz erről a dokumentumkötetről írni. Egyrészt mert a forráskiadvány mint műfaj nem recenziora termett. (A szövegközlés elvei nagyjából tisztázottak, és a kö-

tet belesimul a hagyományba, ebből a szempontból jó.) Másrészt kifejezetten nehéz *erről* a kötetről írni, merthogy igen mocskos dolgok szerepelnek a repertoárban.

A kötet tematikai tagolásban tallóz az 1962–1979 közötti korszak irodalom- és sajtópolitikájára, valamint a külpolitikai propagandára vonatkozó dokumentumokból. A közölt dokumentumok által bemutatott korszak irodalompolitikai problémáját – az MSZMP szempontjából – Aczél György kiválóan összefoglalta egyetlen mondatban: „A mi területünkön az 56 utáni aránylag egyszerű korszak (amikor betiltani vagy engedélyezni kellett csak) után ez lesz a legbonyolultabb dolog.”

Irodalom- és tájékoztatáspolitikáról szól ez a könyv, hiszen – lassan kibontakozik a kép – *kultúr*politikáról a Kádár-rendszer évei alatt nem igazán beszélhetünk. A többi művészeti ágat egyszerűen nem értették vagy annyira réteg-műveltségnek tekintették, hogy nem tartották veszélyesnek. Így viszont „politikáról” sem beszélhetünk: pusztán a szereplőket (művészeket) ismerték, és ez alapján tiltottak és engedélyeztek, de inkább csak sodródtak.

De szembe kell néznünk önmagunkkal is, mert a kötet dokumentumai alapján kénytelenek vagyunk túllépni azon az elgondoláson, amely az aczéli (az is egyre sejtetőbb, hogy ebben az időszakban sokkal inkább

Szirmai István-i politikáról kellene beszélnünk) kultúrpolitikát szinte kizárólag a „három T” jegyében írta le. Nem, ennél sokkal súlyosabb dolgokról volt itt szó. A szövegekből kitűnik, miféle technikákkal manipulálták a szerkesztőségek munkáját, az egyes művészcsoportokat. És nem csak a „nagypolitikáról” van szó. Adott esetben emberi kapcsolatokról: barátságokról és összeveszésekről. A figyelmes olvasó, de még inkább az avatott szem észreveheti, hogy néha a hatalom primitív manipulációira mennek rá emberek és sorsok.

Ezen a ponton felmerül egy, a dokumentumokon messze túlmutató kérdés. Arról ugyanis jó képet kapunk a kótetből, hogyan „irányítottak” a pártból, azt azonban még nem tudjuk, honnan jutottak megfelelő információkhoz a döntéshozók. Mert időnként az a gyanúnk támadhat, hogy nem csupán a hivatalosan tudhatóval voltak tisztában, hanem olyan belső információknak is birtokában voltak, amiket csak „bizalmas” körből tudhatnak meg. „Bizalmas” körből, amely alatt egyaránt érthetjük a párt és az egyes művészcsoportok belső információit is. Márpedig ez azt jelenti, hogy az „állam”-biztonsági szervek munkája során szerzett adatokat kellett felhasználniuk, amikor határoztak az egyes kérdésekben, vagy döntéseiknek érvényt

akartak szerezni. Ha viszont ez igaz, akkor nyilván azok a vezetők voltak képesek megbirkózni a feladattal, akik közelebb ültek ehhez a tűzhöz...

Ha idáig eljutottunk, ránk köszön az igazi elborzadás. Képzeliük el a történészt, aki kizárólag ezekből a dokumentumokból, egyéb források – például interjúk, visszaemlékezések – nélkül akarja majd rekonstruálni néhány évtized múlva a kor szak történetét. Kiderül számára minden rossz, hiszen ezek a szervek azt kutatták, és semmi igazán emberről, semmi becsületet.

Mindezekkel együtt az is érdekes („érdekes”... persze a kései kívülálló számára csak érdekes, hány gyomorfekély – hogy a komolyabb szövegművekről ne is beszéljünk – kóroktanának lehetünk itt szemtanúi), hogy a „rendszer” értelmiségi szereplőinek milyen kanyarokat és kompromisszumokat kellett tenniük, milyen megalázó helyzetbe hozták őket a politikusok. De azok, akkor legalább féltek az értelmiségtől, féltek a leírt szótól, ezért kénytelenek voltak foglalkozni velük: fontosak voltak, számítottak rájuk...

ÖTVÖS ISTVÁN

(Szerkesztette Cseh Gergő Bendegúz, Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf, Pór Edit, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 722 oldal, 4500 Ft)